

פְּתוּעוֹת רְאִים

1. אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם פְּתוּעוֹת רְאִים לוֹ: (במדבר כג כב).
 2. וַיִּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל לִבְנוֹן וְשָׂרִין כְּמוֹ בֶן רְאִמִים: (תהלים כט ו).
 3. וַיִּרְדּוּ רְאִמִים עִמָּם וּפְרִים עִם אֲבִירֵים וְרוֹתֵה אֲרָצָם מִדָּם וְעַפְרָם מִחֶלֶב יַדְּשָׁן: (ישעיהו לד ז).
 4. אֲשֶׁר בָּיְדוּ מַחְקְרֵי־אֶרֶץ וְתוֹעֵפוֹת הָרִים לוֹ: (תהלים צה ד).
 5. הֲקִיָּה שְׂדֵי בְצָרִיד וְכֶסֶף תוֹעֵפוֹת לָךְ: (איוב כב כה).

רש"י במדבר כג כב – מתוקף וגובה לשדים

אל מוציאם ממצרים - אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים, לא יצא מעצמו אלא האלהים הוציאם.⁶
 כתועפות ראם לו - כתוקף רום וגובה שלו.⁷ וכן "וכסף תועפות" (איוב כב כה) - לשון מעוז המה. ואומר אני שהוא לשון "ועוף יעופף" (בראשית א כ), המעופף ברום וגובה ותוקף רב הוא זה. ותועפות ראם - עפיפות גובה.⁸
 דבר אחר: תועפות ראם תוקף ראמים, ואמרו רבותינו אלו השדים.⁹

אבן עזרא במדבר כג כב – תוקף וכח לישראל שאינם מנחשים

- 1 כך משבח בלעם, בברכתו השנייה לבני ישראל, את גבורתם של ישראל, או של הקב"ה, שהוציאם ממצרים. למי תועפות הראם, מי הוא "לו", כפי שנראה להלן בדעות השונות. דימוי זה חוזר בהרחבה בברכה השלישית, זו שלאחריה ספק בלק את כפיו והחליט שאין יותר תוחלת מבלעם, במדבר כד ח: "אל מוציאם ממצרים פתועות ראם לו יאכל גוים צריו ועצמתיהם יגרם וחציו ימחץ". שימו לב לשינוי הלשון של "מוציאם" מול "מוציאם" שבא אולי להורות שגם בפסוק הראשון בו כתוב "מוציאם" הכוונה בתיאור תועפות הראם וכוחו היא לעם ישראל ולא לקב"ה. הנשוא הופך לנושא.
- 2 פרק כט שאנחנו אומרים בתפילת קבלת שבת מתאר את כוחו של הקב"ה שמרקיד את הרי הלבנון או ארזי הלבנון כמו עגל צעיר שמקפץ ומשתובב. ראו המדרשים על פרק זה שהוא אחד מהאסמכתאות לתפילת שמונה עשרה, משום שיש בו שמונה עשרה אזכרות של שם ה' (ברכות כח ע"ב, מדרש תהלים מזמור כט). ואולי זו סיבה שאנו אומרים פרק זה בקבלת שבת, לפני הפיט לכה דודי, כ"פיצוי" לתפילת שמונה עשרה שאיננה נאמרת בשבת ובמקומה באה תפילת שבע.
- 3 ישעיהו מתאר את הראם הגדול והבוהר, שהוא חיה רבת כח ממין השור או הפריס, שדמם הנשפך והניגר כמים על האדמה מסמל את פורענות אדום שהנביא מתאר שם. אזכור נוסף של הראם הבוגר ("הָרִים") הוא באיוב פרק לט בתשובת ה' לאיוב "מן הסערה", איוב לט ט: "הַיֵּאֱבֶה רִים עֶבְדְּךָ אִם־לִין עַל־אֲבוֹסֶיךָ: הַתְּקַשְׁרִים בְּתֶלֶם עֲבַתוֹ אִם־יִשְׁדָּד עִמָּקִים אַחֲרֶיךָ" - כאן משמע שהראם הוא פר בר שאינו ניתן לאילוף. פסוקים אלה מחזקים את פסוקי התורה על גודל כוחו של הראם. האם בכך מיצינו את כל "הראם" שבמקרא? לא, יש עוד שנראה להלן ובלי "תועפות" שיכולים אגב לסייע לנו גם בהבנת המילה "תועפות".
- 4 בחיפושנו אחרי "תועפות" נוספות במקרא, חזרנו שוב לספר תהלים, ולפרקי קבלת שבת והפעם בפרק הראשון "לכו נרננה". תועפות ההרים הם כפשוטו גובהם, חוזקם ועוצמתם של ההרים, כפי שמציינים פרשנים רבים שחלקם נראה להלן, ומכאן השלכה חוזרת על תועפות הראם שהוא כוחו, חוזקו ולהלן נראה גם את גובהו.
- 5 "תועפות" נוסף (השני והאחרון במקרא) נשמע לאוזן ימינו ביטוי מוכר: "כסף תועפות" או הון תועפות (ובימינו לא חסר גם "הון תופעות" והתעופפיות למינהו). ראו הדרשה על פסוק זה בגמרא ברכות סג ע"א: "כל המשתף שם שמים בצערו - כופלין לו פרנסתו, שנאמר: והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך. רבי שמואל בר נחמני אמר: פרנסתו מעופפת לו כצפור, שנאמר וכסף תועפות לך". איך "תועפות" זה יכול להתקשר לתועפות הראם (ולתועפות ההרים)? חזקו ועוצמתו של הכסף? לשון כפל וריבוי?
- 6 קטע זה לקח רש"י ממדרש תנחומא (במדבר רבה) שנראה להלן.
- 7 כאן נראה שרש"י הולך בעקבות תרגום אונקלוס שמתרגם: "אל דאפיקנון ממצרים, תוקפא ורוקמא דיליה". משמע ש"תועפות ראם לו" מתאר את הקב"ה עצמו.
- 8 רש"י מוצא קשר בין תועפות הראם ותועפות הכסף: "לשון מעוז", אך לא מזכיר את תועפות ההרים, שנראה להלן בפירושו אבן עזרא, שם משמשים ה"תועפות" כחוליה מקשרת. ודווקא בהקשר לכסף, כדאי שהוא לא "יעופף" גבוה מדי ...
- 9 אזכור השדים בהקשר עם תועפות הראם, מקורו בסיפור הפלאי שבגמרא גיטין דף סח על מפגש שלמה ואשמדאי, בהקשר עם חיפוש השמיר לבניין בית המקדש. שלמה מצוטט שם שאומר לאשמדאי: "כתיב: כתועפות ראם לו, ואמרין: כתועפות - אלו מלאכי השרת, ראם - אלו השדים, מאי רבותיכו מינו?" - מה כוחכם גדול משלנו? ראו סיפור זה גם במדרש תהלים פרק עח. מה ראה רש"י להזכיר דווקא כאן, בברכת בלעם המשבח את ישראל "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל" את נושא השדים? ולמה הוא לא מזכיר את המלאכים? וכל זאת, בפרשה בה בלעם מברך את ישראל: "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל" (ראו דברינו [לא נחש ביעקב](#) בפרשה זו)! זאת ועוד, ראו מדרש אגדה (בובר) על הפסוק: "אל מוציאם ממצרים. הם אינם משתמשים לא בשדים ולא במלאכים ואינם זוכרים אלא אלהיהם, ואין בניהם בשכבם ובקומם כי אם שם האלוה. ואם כן, היאך יוכל שום בריה להזדקק להם אם שעמהם האלוה? לכך נאמר אל מוציאם ממצרים: כתועפות ראם לו: תועפות אלו המלאכים, הדא הוא דכתיב ובשתים יעופף (ישעיהו ו ב): ראם. אלו שדים. שנאמר יגביהו עוף (איוב ז ז), שהם מרימים לעוף". פתח המדרש בסילוק השדים וסיים בחזרתם! למה להכניס כאן את עניין השדים? נשמח לשמוע הערות והצעות.

אל מוציאם ממצרים - וזה השם שהיה עמו, הוא תקיף, והראה אותות במצרים. כתועפות - כמו "קרני ראם קרניו" (דברים לג ז).¹⁰ ופירוש תועפות - תוקף, וכן "ותועפות הרים לו" (תהלים צה, ד).¹¹ גם יתכן היות פירושו וקרני הרים, וכסף תועפות לך (איוב כב כה) פירושו, וכסף תועפות הרים.¹² ואמר לו כמו: "ותרועת מלך בו". והטעם, שזה האל שם תוקף לישראל. וכל זה בעבור שהוא דבוק בשם, ולא יבקש כי אם מאתו, כי אין להם צורך למנחש וקוסם.¹³

תנחומא (בובר) בלק כב, במדבר רבה כ כ -

"לא הביט און ביעקב" (במדבר כג כא)¹⁴ - אמר בלעם: אינו מסתכל בעבירות שבידם ואינו מסתכל אלא בגאות שלהן.¹⁵ "ה' אלהי עמו ותרועת מלך בו" אמרת לי: "לכה נא ארה לי יעקב" - פרדס שאין לו שומר, הגנב יכול להזיקו, או אם ישן לו השומר, נכנס הגנב. וְאָלּוּ: "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל" (תהלים קכא ד), והיאך אני יכול להזיקו?¹⁶

"ה' אלהי עמו" אמר לו בלק: הואיל ואינך יכול ליגע בהן מפני משה משמשן,¹⁷ ראה זה שעומד אחריו מה יהיה.¹⁸ אמר לו: אף הוא קשה כמותו: "ותרועת מלך בו" - תוקע ומריע ומפיל חומה.¹⁹ "אל מוציאם ממצרים" אמרת לי: "הנה עם יצא ממצרים" (במדבר כב ה)²⁰ - מעצמם.²¹ ואינו כן, אלא הוא הוציאם. "כתועפות ראם לו" כך היא מדתו: חטאו קמעא, הורידם כעוף, שנאמר: "אפרים כעוף יתעופף כבודם" (הושע ט יא). זכו, מעלם ומרוממם למעלה כעוף, שנאמר: "מי אלה כעב תעופינה" (ישעיה ס ח).²²

¹⁰ אבן עזרא מקשר אותנו עם ה-"ראם" של ברכת משה ליוסף בפרשת וזאת הברכה: "בְּכֹר שׁוּרוֹ הִדָּר לוֹ וְקָרְנֵי רָאִם קָרְנָיו בָּהֶם עֲמִים יִנְגַח יַחְדָּו אֶפְסֵי־אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה" (דברים לג ז). באותה מידה יכול היה גם לצטט את תהלים צב יא: "וְתָרַם פְּרָאִים קָרְנֵי בְּלָתִי בְּשֶׁמֶן רִעְנָן". שוב מקור, שלישי במספר, מתפילת קבלת שבת! אך כאן יש "ראם" בלי "תועפות" ועם "קרניים". עפ"י פירוש זה והפסוקים מספר דברים ותהלים, תועפות הראם הם קרניו המתנוססים לגובה של הראם אשר הם מקור עוצמתו וכוחו. ראו שוב דברי רש"י: "המעופף ברום וגובה ותוקף רב". קישור/פירוש זה של "תועפות" לקרניים מופיע כבר בפירוש רס"ג על הפסוק: "האל שהוציאם ממצרים כקרני הראם מגן בעדם". נראה שרס"ג מבין ש"תועפות ראם לו" מוסב על הקב"ה. אולי בשל כך אבן עזרא, שלא כרש"י, אינו מזכיר את השדים של חז"ל.

¹¹ כך מפרש רשב"ם ואחרים: "תועפות - חוזק, כמו ותועפות הרים לו". הר נראה כמו חיה ענקית וראשיו כמו קרניה. ורד"ק בפירושו לפסוק בתהלים מזכיר את החצי הראשון של הפסוק, את "מחקרי ארץ". הכח והחוזק באים לא רק מהחלק הנראה והבולט, מתועפות ההרים, אלא גם מהבסיס רב הכח עליו בנויים ראשי ההרים והוא: מחקרי הארץ. מעניין לקחת השוואה זו לראם וגם לכסף!

¹² החיבור בין "תועפות" ההרים ו"תועפות" הכסף נראה קצת רחוק, אבל הקשר הוא הכח. לכסף יש כח כמו לתועפות ראשי ההרים (שגם הם נקראים לעתים קרניים) ומכאן הון תועפות: הון רב שיש לו כח!

¹³ כל הדימויים האלה הם לישראל, לא לקב"ה, אומר אבן עזרא, וכל זה משום שהם דבוקים בה' ולא נוהים אחרי שום מנחשים וקסמים. ולכן בא הפסוק הסמוך ואומר: "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל", כמסביר את כח תועפות הראם. כך גם פירושו של אבן עזרא, אולי באופן עוד יותר ברור, על הפסוק השני של אל מוציאם ממצרים, במדבר כד ח: "אל מוציאם - והטעם - כי האל המוציאם ממצרים שם כח לו כתועפות ראם. ואל יטעון טוען בעבור מ"ם אל מוציאם (במדבר כג, כב), ויחשוב כי מלת לו סימן לשם. כי כן משפט הלשון, כמו תכו לרגליך ישא מדברותיך (דברים לג, ג), עד אנה ינאצוני העם הזה (במדבר יד, יא), ורבים כן". פירוש זה מנוגד לסוף דבריו של רש"י והמדרשים לעיל (הערה 9). כך גם פירוש רמב"ן על הפסוק: "כי בהוציאם אותם ממצרים הנה לו תוקף גדול כתועפות ראם על כל בהמה. ואיך לא יתקיימו כל ברכותיהם ואין בהם נחש וקסם". כך מפרש גם ספורנו בפרשתנו, על הפסוק "כי לא נחש ביעקב", במדבר כג כג: "כי לא נחש ביעקב. והטעם שהוציאם ממצרים ומגרש גוים בשביל ישראל ונותן לישראל תועפות ראם הוא, כי הם דור דורשיו ולא ידרשו הנחש". ראו שוב דברינו [כי לא נחש ביעקב](#) בפרשה זו.

¹⁴ בחרנו לצטט דרשה זו המבוססת על פסוק קודם לפסוק "תועפות ראם", כי נראה לנו שהדברים קשורים, בפרט סיומת פסוק כא: "ה' אלוהי עמו ותרועת מלך בו", המביאה לפסוק שבחרנו לדון בו.

¹⁵ בקטע זה המדבר על הגאות או הגאוה של ישראל, רבו הנוסחאות וההגהות כגון הנוסח שהקב"ה לא מסתכל לא בעבירות של ישראל ולא בחטא גאוונתם (או "אוניותם"). אבל לנו נראה להשאיר את הגאות למעלה ואת הנוסח כמו לעיל - שלעתיים הקב"ה אינו מביט בעבירות, בדברים "הנמוכים" של ישראל, אלא בגאותם, היינו, ביכולתם להמריא ולהתנשא למעלה. וכל זאת, על סמך המשך הפסוקים המדברים על "תרועת המלך" ו"תועפות הראם".

¹⁶ מזכיר אולי את סולם יעקב: "והנה ה' נצב עלי". ראו המדרשים שם, בפרט בראשית רבה סט, בדברינו [סולם - סמל יעקב](#).

¹⁷ מפני שמשם משמש אותם, היינו המנהיג שלהם.

¹⁸ אולי עם המנהיג שיחליף את משה אוכל להתמודד, אומר בלק. האם ידע בלק שמיתתו של משה קרובה ונגזר עליו שלא ייכנס לארץ? האם ידע לפחות את גילו ושכבר עברו עליו ארבעים שנות הנהגה?

¹⁹ הכוונה כמובן ליהושע, ממשיכו של משה, ולמלחמת יריחו. אבל לעיל, בהסבר לפירוש אבן עזרא, כבר ראינו ששבט יוסף, ממנו בא יהושע (משבט אפרים), נרמז בקרני הראם והתועפות. ובסוף דברינו נתייחס עוד לברכת משה וליוסף בדמות הראם, דימוי שמשם "לקח" מבלעם.

²⁰ בלעם מצטט את דברי בלק כשהוא שולח לקרוא לו.

²¹ כאילו בכוחות עצמם יצאו, ממשיך בלעם. ולא כך, כפי שהוא ממשיך עפ"י המדרש.

²² מה שמתעופף ומורם למעלה יכול גם "להתעופף" למטה. הראם יכול גם להשפיל קרניו/תועפותיו כאות של כניעה וירידה. זה אולי ההבדל בין גישת פרשני המקרא לעיל, ואופן הבנתם את ברכת בלעם ובין הבנת המדרש. פרשני המקרא חותרים אל הפשט וגם לפירוש המקרא כאשר ברקע עומדים גם הוויכוחים עם סביבתם (נוצרים - רמב"ן, קראים - רס"ג). עיקר מעיינו של הדרשן הם המסר והמוסר. בין אם אמר בלעם דבר זה לשבחם של ישראל שגם כשהם חוטאים הם נענשים ואח"כ שוב עולים, או שהדרשן

מדרש תהלים (בובר) מזמור כב – הראם כחיה פלאית

"הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה וּמִקַּרְנֵי רַמִּים עֲנִיתָנִי" (תהלים כב כב).²³ אמר ר' הונא בר אידי: בשעה שהיה דוד רועה את הצאן, הלך ומצא את הראם ישן במדבר. והיה סבור בו שהוא הר ועלה עליו, והיה רועה. ננער הראם ועמד, והיה דוד רכב על קרניו, והיה גבוה עד השמים. באותה שעה אמר דוד: ריבונו של עולם, אם אתה מורידני מן הראם הזה, אני בונה לך היכל של מאה אמה, כקרני ראם. יש אומרים לארכו מדדו, ויש אומרים לעיגולו מדדו. ומנין ששילם לו נדרו? שנאמר: "וַיִּבֶן כְּמוֹרְקִים מִקֶּדְשׁוֹ" (תהלים עח טט).²⁴ מה עשה לו הקב"ה? זימן לו אריה אחד, וכיון שראה הראם את האריה, נתיירא ממנו, ורבץ בפני האריה, לפי שהאריה מלך על כל החיות והבהמות, כיון שראה דוד את האריה נתיירא הימנו, זימן הקב"ה צבי, קפץ האריה אחריו, ודוד ירד והלך לו, לכך נאמר: "הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה", כשם שעניתני מקרני ראמים.²⁵

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת בלק – המשלה לקב"ה

"אל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לוי". כענין (תהלים צה) ותועפות הרים לו. והכתוב מְמַשֵּׁל כוחו של הקב"ה בדבר הידוע בעולם, כענין שנאמר (ישעיה מב): "ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר". ולפי שכח ראם גדול מן החיות, הזכיר את הראם. ואמרו הרואים שראוהו שהוא גדול מן הגמל וקרניו חדודות כמו חרב והן ארוכות יותר מחמש אמות ואין כל בריה יכולה לעמוד לפניו.²⁶

ספרי דברים שנג פרשת וזאת הברכה – כוחו של יהושע

"בכור שורו הדר לוי", מלמד שניתן לו הוד למשה והדר ליהושע. שאילו ניתן הוד ליהושע לא היה העולם יכול לעמוד בו. "וקרני ראם קרניו", שור כוחו קשה אבל אין קרניו נאות. ראם קרניו נאות אבל אין כוחו קשה. ניתן ליהושע כוחו של שור וקרנו של ראם.²⁷

שבת שלום

הוא שמפתח את לקחו ושמעו לקהל שומעיו על בסיס פסוקי הפרשה, אין זה משנה הרבה בגישת המדרש. העיקר הוא הרעיון והמסר. בה בעת, האם אין דברים אלה מרמזים לעצתו של בלעם להחטיא את עם ישראל בזנות בנות מואב?
הרי לנו עוד ראם או רים במקרא ושוב עם חיזוק לפירוש הפשוט שהתועפות הם הקרניים של הראם.

גובה מקדש שלמה היה שלושים אמה (מלכים א ו ב).

תיאור הראם כחיה אגדית ופלאית עוד יותר מצוי במדרש בראשית רבתי פרשת בראשית עמוד 17: "מצמיח חציר לבהמה (תהלים קד יד), זה ראם. אמרו עליו הראם הזה אינו אלא זוג אחד בעולם והפריש הקב"ה הזכר במזרח והנקבה במערב, ופעם אחת לשבעים שנה מזדווגים זה לזו ומשמישים זה עם זה ומתעברת הנקבה מתאומים זכר ונקבה. ולאחר הדבוק נושכת הנקבה לזכר ומת והנקבה סובלת העוברים במעיה "ב שנים וכל האחת עשרה שנה רועה בהרים ובגבעות ובעמקים וכשנכנסת ב"ב אינה יכולה לזוז ממקומה מפני כובד בטנה וכו'". הראם קשור גם עם המבול כחיה היחידה ששרדה ולא נכנסה לתיבה. ראו בראשית רבה פרשת נח, לא יג: "ומכל החי מכל בשר שנים וגו' ... ר' יהודה אומר: ראם לא נכנס עמו אבל גוריו נכנסו. רבי נחמיה אמר: לא הוא ולא גוריו. אלא קשרו נח בתיבה, והיה מתלם תלמיות כמון טבריא לסוסיתא, הה"ד (איוב לט) התקשר ראם בתלם עבותו אם ישדד עמקים אחריו. בימי רבי חייא בר אבא עלה גור אחד לארץ ישראל, ולא הניח אילן שלא עקרו ועשו תענית והתפלל ר' חייא, וגעת אמו מן המדבר וירד לקולה". ראו גם התיאורים על החיה הפלאית "בהררי אלף" (תהלים נ י) בגמרא בבא בתרא עד ע"ב, ויקרא רבה כב י ועוד. במדרש הפך הראם לחיה אגדית ופלאית ותועפות הראם לתופעה חד-פעמית מופלאה. אך לא נראה שלכך מכוונים הפסוקים בפרשתנו.

פירוש / מדרש לקח טוב (ר' טוביה ב"ר אליעזר, צפון יוון, סוף מאה 11 תחילת מאה 12) מחזיר אותנו למקרא ולממדי הראם כחיה גדולה מעין שור בר גדול ופראי או גמל ואינו מהסס לומר שהפסוק מתייחס לכוחו של הקב"ה ולא של ישראל שכן זה דרך המקרא להמשיל את כוחו של הקב"ה "בדבר הידוע בעולם". והיום מזוהה [הראם](#) עם חיה קטנה יחסית מעין עז גדולה, ממשפחת האנטילופות, שמצויה גם בחי בר ביוטבתה. לסקירה מדעית של זיהוי הראם, ראו דבריו של ד"ר משה רענן [בפורטל הדף היומי](#), וכן [ביגליון שבת בשבתו](#) זו [פרשת בלק תשע"ה](#), עמוד 6 שם.

נעשה אפטרזה (דרשת פרידה, ביטוי שמקורו בתלמוד הירושלמי) ונחזור לברכת משה ליוסף בפרשת וזאת הברכה: "בְּכֹר שֹׁרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רָאִם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יִנְגַח יַחְדָּו אֶפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבּוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה" (דברים לג יז). שזו גם מעין מקדמה לפרשת השבוע הבאה (פנחס) בה מצטווה משה למנות את יהושע כיוורש כמתואר בפרק כז פסוקים יח ואילך: "קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסִמַּכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו ... וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל־עַדְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". ראו השימוש בפסוק זה של ברכת יוסף מפי משה גם לציון סמל השור והראם במטבע שהנפיק יהושע, בראשית רבה לט יא: "ארבעה הם שיצא להם מוניטין בעולם ... יהושע ... יצא לו מוניטין בעולם: שור מיכן וראם מיכן על שם: בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו". אבל עפ"י מדרש ספרי, משהו במעבר מתועפות הראם של בלעם לקרני הראם של משה, נחלש. בדומה למדרש שבגמרא בבא בתרא עה ע"א: "ונתתה מהודך עליו - ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה". אולי הצליח בלעם להכניס קצת עין רעה בממשיכו של משה וכמשאלתו של בלק במדרש תנחומא (בובר) לעיל: "אמר לו בלק: הואיל ואינך יכול ליגע בהן מפני משה משמשן, ראה זה שעומד אחריו מה יהיה". ואולי גם על זה מכוון מאמר המדרש (רש"י במדבר כב יב): "אומרים לצרעה: לא מדובשך ולא מעוקצך". ראו דברינו [מבדק רעהו בקול גדול](#) וכן [מה טובו אהליך יעקב](#) בפרשה זו בשנה האחרת.

מחלקי המים

מים אחרונים: בין הראם כחיה פלאית ובין תועפות הראם, ההרים והכסף, משמשים קרני הראם גם כסמל להשגחת הקב"ה בעולמו ולפרנסה היום-יומית. כלשון הגמרא במסכת עבודה זרה דף ג עמוד ב: "אמר רב יהודה אמר רב: שתיים עשרה שעות הוי היום, שלש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, שניות - יושב ודן את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה, עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים, שלישיות - יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים".